

Je to sinteza, ki predpostavlja veliko poznanje stroke in avtorjevo lastno stališče. V tem smislu pritegne angleško skustveno psihološko literaturo, obnovi v logiki Aristotelovo zamisel, izravnava racionalizem z empirizmom, pristane na Boškovičev dinamizem in je zagovornik prosvetljenega deizma v Lockovem smislu.

In Karpetovo mesto v naši domači filozofski literaturi? Ugotovili smo, da imamo tedaj pri nas obsežno sholastično filozofsko literaturo; Karpetov sistem predstavlja v tej dobi edino miselno zgradbo izven te smeri. Nadalje smo videli, da je zajelo tudi naše kraje razpoloženje prosvetljenstva (n. pr. Linhart, Kuralt, Novak, Kumerdej, Zois).

Ozračje prosvetljene filozofije smo občutili tudi v akademiji operozov, saj so bile prav ideje prosvetljenstva tista gibala, ki so sprožila in jačila smisel za organizacijo znanstvenega dela, in so pripravljale ustanovitev učenih družb. Javilo se je to ozračje v prosvetljenski miselnosti, ki so jo nekateri akademiki izrazito izpričali in Linhartov ustanovni govor je prežet s stremljenjem po prostem, avtonomnem mišljenju. Kakšen je odnos Karpeta do akademije? Njegovo delo je ta prosvetljenska stremljenja idejno pospeševalo, filozofsko utemeljevalo. Morda je akademija računala z njim tudi kot z aktivnim sodelavcem? To vprašanje se zbudi ob Japljevem uvodnem govoru pri ustanovitvi akademije. Japelj je govoril o potrebi, da se objavljajo spisi društvenih članov in dejal: nekateri so se posvetili zgodovini, drugi poznajo nadrobno domači jezik, nekateri mladino uče, drugi negujejo pesništvo, govorništvo, nekateri se bavijo s filozofijo...¹⁸ In Karpe je bil najodličnejši predstavnik filozofije med člani akademije. Vendar ni dejanski pri društvu sodeloval. O vzroku tega moremo le ugibati: morda prekratek obstoj društva, saj spada Karpetovo najbolj živahno literarno delovanje v dobo po razpadu akademije; morda ga je življenje v tujini odmaknilo domovini? Naj bo temu kakor koli: njegova filozofija pomeni idejno osnovo tistim potom in ciljem, za katerimi je tedaj težila tudi naša akademija operozov.

Vihar

Lili Novy

Že davno sem dom zapustila,
kakor duša telo.

Odnesla me šumna je sila
v neznansko, nemirno nebo.

Nekjé me vihti med svetovi
tujimi, čudnimi.

¹⁸ Steska, Academia Operosorum IMK, X (1900).

Nekjé me podi med vetrovi
razburjeno budnimi.

Vihar, ki si vanj sem želela,
me je divje zajel,
ko jaged zadela je strela,
ob gromu me dvigati jel.

Kot plen me vrti med oblaki,
ki so mu plašč goreč.
Domači vi sadovnjaki,
nikdar se ne vidimo več!

Kopel

Lili Novy

Greh je narastel od izvora,
iz veka v vek je bolj strašan.
Planet, krvav od bratomora,
se onečaščen in pijan
vali izven mejá lepote,
zavrženec, v samoto gnan.

Ves gomazi od nas golazni,
na njem oplajamo s slastjo
in koljemo se v borbi blazni.
Naš strup razjeda mu meso,
okužen je od nas, mrčesa,
oskrunjeno mu je telo.

V trpljenju se in gnusu muči,
rešitve išče noč in dan,
v ogromni reki vroče luči
bi rad okopan bil, opran,
v ozvezdij srečnih jasnem zboru
kot brat očiščen spet priznan.

Nekjé pa že šumé slapovi
in proti njim leti planet,
deroči že grmé tokovi
in kmalu bo od njih zajet.
Ko se bo dvignil iz kopeli,
bo gol in nov zasvetil svet.